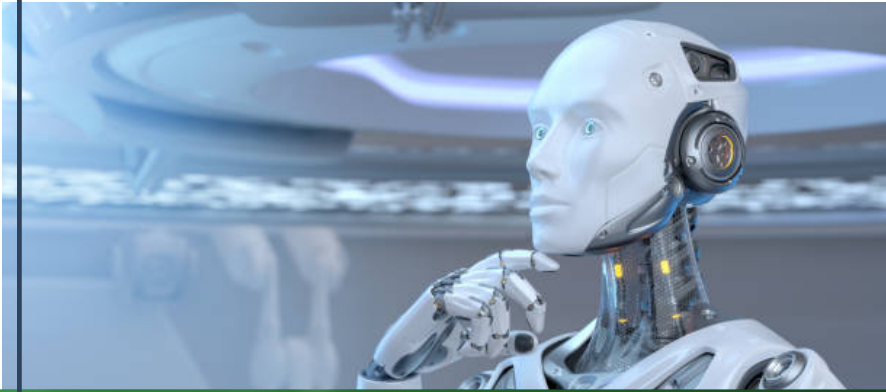

YASHIL

IQTISODIYOT
va
TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

“MILLIY IQTISODIYOTNI BARQAROR
SAQLASHDA “YASHIL IQTISODIYOT”,
“YASHIL MOLIYA”, “YASHIL
BUXGALTERIYA” VA ILG‘OR MUHANDISLIK
MAKTABLARINI ILMIY-AMALIY
INTEGRATSIYALASHTIRISH DOLZARBLIGI”

Maqola va tezislar to‘plami

2025-YIL
30-MAY

ROAD
74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 273 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 11-martda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

- Salimov Okil Umrzokovich**, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Omborxonada wms tizimidan foydalanishni afzalliklari.....	16
G'ofurov Shoxjaxon Abdumajit o'g'li, Yuldashev Abduhakim Abdukarimovich	
Интеграция проектного офиса в корпоративную структуру строительной компании, работающей по ерс-контрактам.....	21
Махмудов Сардор Козим угли	
Investition muhit va unga ta'sir etuvchi omillar tahlili	24
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li	
Tadbirkorlik faoliyati to'g'risidagi itimoiy-iqtisodiy qarashlar tahlili.....	27
Abduvohidov Behzod XXX	
Tijorat banklarida kredit portfelini boshqarishning asosiy yo'nalishlari.....	30
Jo'rayev Eldor Berdibekovich	
O'zbekistonda davlat budjetini kupaytirishda soliqlarni ahamiyati.....	34
Karimova Gulbahor Normurodovna	
Dunyo oziq-ovqat bozorining dinamik rivojlanishidagi o'zgarishlar, qiyinchiliklar va ularning yechimlari	36
Tolipova Baxtigul Farxodovna	
Исследование тепловых и диффузионных процессов при азотировании зубчатых колес в вакуумной среде	39
Жасурбек Юлдашбоевич Холмирзаев	
Axborot tizimlaridan foydalangan holda tashkilotni boshqarish bo'yicha qarorlar qabul qilishni takomillashtirish	49
Xujamova Shahrizoda Otabek Qizi	
Sanoat sektorida dekarbonizatsiya va qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish strategiyalari	52
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Sanoat rivojlanishini ekonometrik modellashtirish (Surxondaryo viloyati misolida)	56
Xalmuratov Zakirjan Mekkamovich	
"Yashil iqtisodiyot" – barqaror taraqqiyot omili.....	58
Lapasova Kamola Farhod qizi	
Umumta'lim maktablarida informatika fanini o'qitishda sun'iy intellektdan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari	60
Raxmonov Baxtiyor Azzamovich	
"Makroiqtisodiy masalalarni yechishda matematik modellarning ahamiyati"	63
Abdiraimov Abbas Xolmurod O'g'li	
Moda marketingida iste'molchilarning ichki ehtiyojlari va xulq-atvoriga asoslangan yondashuvlar	67
Tuxtaeva Oydiyoy Normamatovna	
O'zbekiston Respublikasida standartlashtirish siyosatida xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik tahlili	72
Raximov Ilyos Muydinovich	
Tijorat banklarida omonatlarni jalb qilishda mijoz sodiqligini oshirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlar	75
Raximov Shoxrux Furqatovich	
Raqamli bank xizmatlarida sun'iy intellektdan foydalanishning istiqbollari va xavfsizlik masalalari.....	78
Erdonayev Aliqul Xalimovich	
Ta'minot zanjirini optimallashtirish yo'llari.....	82
Matkarimova Umida Alisher qizi, Yuldashev Abduhakim Abdukarimovich	
The role of global value chains in international trade competition.....	85
Rakhmonova Dildora Ergash Qizi	
Электронная коммерция в узбекистане: государственные стратегии, технологический прогресс и барьеры развития.....	88
Махаммадалиева Муслимахон Шерали Кизи	

Modernization of the social protection system through digital technologies and innovative approaches.....	90
Abduzoirov Mukhiddin Umidjon ugli, Quدراتov Inomjon Nemat ugli	
Tabiiy va sun'iy tolalar asosida qayta ishlangan mahsulotlarning texnologik sifati va iqtisodiy samaradorligi.....	93
Raximov Furqat Jalalovich	
Maishiy kimyo tovarlari B2B bozori uchun barqaror va yashil taqsimot modellarini ishlab chiqish.....	97
Ro'ziyeva Farzona Komiljon qizi	
Chakana savdo va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish orqali hududiy iqtisodiyotni rivojlantirish	102
Po'latova Sug'diyona Iskandar qizi, Abdullayev Firdavs Sanjar o'g'li, Ravshanova Muxtarama	
Zamonaviy shahar massivlarida xizmat ko'rsatish va boshqarishda "Aqlli shahar" konsepsiyasi.....	105
Ismailov Najmiddin Ilxamovich	
Germaniyaning ta'minot zanjirlarini boshqarish tajribasidan foydalanishni afzalliklari.....	108
Nuriddinov G'ulomiddin Ziyovuddin o'g'li, Yuldashev Abduhakim Abdukarimovich	
Ta'minot zanjirida CPFR texnologiyasi foydalanishni afzalliklari.....	111
Komilov Muhammad Yusuf Sardorbek o'g'li, Yuldashev Abduhakim Abdukarimovich	
Ta'minot zanjirlarini qo'llashda jahon tajribasi.....	115
Karimov Amirxon Anvarovich, Yuldashev Abduhakim Abdukarimovich	
Sug'urtada investisiya faoliyatini tashkil etishni huquqiy asoslari.....	118
Suyunov Isomiddin Tilovkobilovich	
Yurtimizda amaldagi budjetlararo munosabatlar tartibi, hisobi hamda uning afzalliklari.....	122
Po'latov Tirkash Sotiboldiyevich	
Aholini ijtimoiy himoya qilish institutlari shakllanishining xorij tajribalari	127
Bobonov N.H.	
Способ организации продуктивной работы преподавателя и его влияние на результативность	131
Гулнора Казимова	
Literature is a reflection of the soul and culture of humanity.....	136
Sayidova Sayyora Yorikulovna	
Turizm infratuzilmasida transport xizmatlarini integratsiyalash: muammo va yechimlar	140
Vakilov Ruslan Tillabayevich	
Ekoturizm va madaniy meros obyektlariga tashrifni tartibga soluvchi huquqiy normalar	142
Sayfiddinov Sharofiddinxo'ja Najmiddin o'g'li	
Strategies for achieving sustainable growth through green economy transition.....	145
Umida Kakhramonova Gayratovna	
Buxoro viloyatida qishloq xo'jaligida suv resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlar.....	149
Ro'ziyev Sobirjon Samatovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida mulkni qayta baholash va unga yetkazilgan moddiy zararni aniqlash.....	153
Xadjayev Kamoliddin Fazliddinovich	
Shahar aglomeratsiyasining sifatini ekologik va geologik mezonlar asosida kompleks baholash.....	155
Irgashev Shavkatbek Turdiyevich	
Sanoatda korxonalarining qayta tiklanuvchi energiya manbalari asosida barqaror iqtisodiy o'sishini ta'minlash	160
Qalandarova Gulshoda Nazirjon qizi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida hududiy tengsizliklarni kamaytirish usullari.....	165
Ibragimov Baxrom Baxodirovich	
Tog' yon bag'rida joylashgan kon uymlarini ochiq usulda qazib olish xususiyatlari.....	174
I.T. Mislibayev, M.Sh. Ochilova	
Milliy iqtisodiyotda turizmning o'rni va rivojlanish imkoniyatlari.....	176
Xudoyberdiyeva Hilola Himmatovna	
China insurance market experience	178
Jumaboyev Akmal Sheraliyevich	

Tijorat banklarida moliyaviy resurslarning shakllanish manbalari.....	181
Tangirkulov Bekzod Boxadirovich	
Bank tizimida buxgalteriya hisobotlarida axborot texnologiyalarining roli va rivoji.....	185
Sodiqov Sanjar Saydullo o'g'li	
Samarali loyiha risklarini boshqarish: nazariya va amaliyot.....	189
Nosirova Gulira'no Abdulaziz qizi	
XXI-asrda Xitoyning iqtisodiy taraqqiyoti: sohaviy islohotlar, yutuqlar va muammolar tahlili.....	192
D.E.Qarshiyev	
Boshqaruv hisobining zamonaviy konsepsiyalarini joriy etish xo'jalik yurituvchi subyektlarda natijadorlikka erishishning muhim omilidir	195
Xoshimov Baxrom Baxadirovich	
Eksportga chiqariladigan mahsulotlar uchun zamonaviy qadoqlashning ahamiyati va tendensiyalari	201
Xidirov Shohrux Bobur o'g'li	
Усовершенствование подходов к управлению проблемными кредитами в коммерческих банках узбекистана	205
Улмасой Хусан кизи Ахмедова	
Sug'urtada investitsiya faoliyatini obyekt va predmeti	208
D.E.Qarshiev	
O'zbekistonda raqamli texnologiyalarning tadbirkorlik sohasida istiqbollari.....	211
Sattarov Xayrulla Fayzullayevich	
Sug'urtada anderryating xizmatini xorij tajribasidan foydalanish.....	213
D.E. Qarshiev	
Важность проекта «умный город» в узбекистане	216
Акбаржон Иминов	
The role of digitalization of healthcare in the implementation of the safe city project	218
Akbarjon Iminov	
Moliyaviy faoliyat natijalari hisobini takomillashtirishda tahlilning o'rni.....	220
Po'latov Xudoyberdi Uktamovich, Abduxoliqov Isomiddin Ikrom o'g'li, Shakarov Shahzod Sobir o'g'li	
Temir yo'l va intermodal transport tizimining rivojlanishi: investitsiyalar, xarajatlar va samaradorlik tahlili	226
Turdiyeva Irodaxon Ismoil qizi	
O'zbekistonda qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirish uchun xorijiy investitsiyalarni jalb qilish ahamiyati.....	230
S.J. Yangiboev	
Korporativ boshqaruv va moliyaviy barqarorlik o'rtasidagi bog'liqlik: davlat ishtirokidagi korxonalar misolida.....	234
Musurmonov Mehroj Murtaza o'g'li	
“Sanoat korxonalarida zamonaviy loyiha menejerining asosiy kompetensiyalar modelini ishlab chiqish”	238
Axmedov Daniyar Sabirovich, Valiyev Shamsiddin Eshpulatovich	
Turizmdagi shartnoma munosabatlari: turoperatorlar, turagentlar, turistik xizmatlar iste'molchilari.....	241
Ergasheva Iroda Ibrohim qizi	
“Разработка модели ключевых компетенций современного менеджера проекта в промышленных предприятиях”	243
Ахмедов Данияр Сабирович, Научный руководитель	
Xorijiy tajriba asosida o'zbekistonda oliy ta'lim akademik boshqaruvini takomillashtirish	249
Muxamedova Moxigul Xusanovna	
The role of international institutions in accelerating green finance	253
Qudratov Inomjon Nemat o'g'li	
Barqaror iqtisodiy o'sish sharoitida yashil innovatsiyalar va raqamli texnologiyalarni rivojlantirish	257
Xudayberdieva Dilnoza Egamberdiyevna	
Indicators and criteria of women's sustainable employment in the context of economic growth.....	262
Kholiyorova Shokhista Kahramon kizi	
Qishloq xo'jaligi sohasida “Salam” maxsus savdo shartnomalaridan foydalanish istiqbollari.....	267
Xoliyov Xomid	

Davlat xaridlarida kichik biznesning ortib borishi va uning umumiy tizimdagi oʻrni 269
Majidov Nizom Baxramovich

DAVLAT XARIDLARIDA KICHIK BIZNESNING ORTIB BORISHI VA UNING UMUMIY TIZIMDAGI O'RNINI

Majidov Nizom Baxramovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
ORCID: 0009-0000-3009-1466

Annotatsiya: Ushbu maqolada davlat xaridlari tizimidagi kichik biznes subyektlarining ishtiroki ortib borayotganligi va bu jarayonning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri o'rganiladi. Xususan, kichik korxonalar uchun barqaror bozor muhitining yaratilishi, ular orqali davlat sektorida raqobat muhitining kuchayishi va xizmatlar sifatining yaxshilanishi tahlil qilinadi. Shuningdek, xalqaro tajribalar asosida kichik biznes ishtirokini kengaytirishning institutsional va tashkiliy mexanizmlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: davlat xaridlari, kichik biznes, iqtisodiy samaradorlik, raqobat, subyektlar ishtiroki, institutsional mexanizm.

Abstract: This article examines the increasing involvement of small business entities in public procurement systems and its impact on economic efficiency. It highlights the creation of a stable market environment for small enterprises, enhanced competition within the public sector, and improvements in service quality. The study also explores institutional and organizational mechanisms for expanding small business participation, based on international best practices.

Key words: public procurement, small business, economic efficiency, competition, business participation, institutional mechanism.

Аннотация: В статье рассматривается растущее участие субъектов малого бизнеса в системе государственных закупок и его влияние на экономическую эффективность. Особое внимание уделяется созданию устойчивой рыночной среды для малых предприятий, усилению конкуренции в государственном секторе и повышению качества предоставляемых услуг. Также анализируются институциональные и организационные механизмы расширения участия малого бизнеса на основе международного опыта.

Ключевые слова: государственные закупки, малый бизнес, экономическая эффективность, конкуренция, участие субъектов, институциональный механизм.

KIRISH

Davlat xaridlari — bu davlat muassasalari va tashkilotlarining ehtiyojlarini qondirish maqsadida xususiy sektordan tovarlar va xizmatlarni xarid qilish jarayoni bo'lib, dunyodagi aksar iqtisodiyotlarda muhim o'rin egallaydi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ko'plab davlatlarda davlat xaridlari yalpi ichki mahsulotning (YaIM) 10–20 foizini tashkil etadi [World Bank, 2021]. Davlatning zarur mahsulot va xizmatlarni raqobat asosida xarid qilishi natijasida, bir tomondan, effektivlik va shaffoflik ta'minlansa, ikkinchi tomondan, xususiy sektor, xususan kichik biznes subyektlari uchun yirik bozorda ishtirok etish imkoniyati yaratiladi [Crown Commercial Service, 2022].

Kichik biznes iqtisodiyotning "tayanch ustuni" sifatida tan olinadi: u aholi bandligini oshiradi, innovatsiyalarni ilgari suradi va mahalliy bozorlarni jonlantiradi. Shu bois ko'plab mamlakatlar davlat xaridlarida kichik biznes ishtirokini kengaytirishga alohida e'tibor qaratmoqda. Yirik bozorda davlat buyurtmalariga ega bo'lish kichik korxonalar o'sishi uchun mustahkam poydevor bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, so'nggi yillarda ayrim davlatlar

“Buy small” (“Kichik biznesdan xarid qilish”) tamoyillarini joriy etib, davlat xaridlari hajmining muayyan qismini kichik biznes subyektlari uchun ajratishni siyosiy darajada rag'batlantirmoqda [World Bank, 2021]. Ushbu jarayonlar natijasida davlat xaridlarida kichik biznesning o'rni sezilarli darajada ortib bormoqda.

Ushbu tezisda davlat xaridlari tizimida kichik biznesning ishtiroki ortib borishining sabablari, bu jarayonning iqtisodiyotga ta'siri, shuningdek, xalqaro tajribalar va ilmiy manbalardagi asosiy xulosalar tahlil qilinadi.

Davlat xaridlari xususiyl sektor, ayniqsa kichik korxonalar, bir qator istiqbolli imkoniyatlar yaratadi. Davlat idoralari uchun kichik biznesning ishtiroki quyidagi afzalliklarni beradi:

- Raqobat muhitini kuchaytirish. Kichik biznes korxonalarini ko'paygani sayin, raqobatning kuchayishi natijasida narxlar maqbullashadi, xizmat sifati va tezligi oshadi.

- Innovatsion yechimlardan foydalanish. Kichik firmalar odatda moslashuvchan va tezkor boshqaruv usullariga ega bo'lib, bu esa davlat buyurtmalarida yangi texnologiyalar va g'oyalarni joriy etishga xizmat qiladi.

- Mintaqaviy rivojlanish. Kichik biznes ko'pincha mahalliy darajada faoliyat yuritadi, bu esa hududiy iqtisodiy faollikni kuchaytiradi, ish o'rinlari yaratadi va joylardagi daromad bazasini kengaytiradi [Crown Commercial Service, 2022].

Kichik korxonalar esa davlat bilan shartnomalar tuzish orqali quyidagi afzalliklarga ega bo'ladi:

- Barqaror bozorga kirish. Davlat buyurtmalari odatda kafolatli va uzoq muddatli to'lovlarni nazarda tutadi, bu esa kichik korxonalar moliyaviy barqarorlik va rejalashtirish imkonini beradi.

- Korxonalar o'sishini tezlashtirish. Davlat buyurtmalari orqali olinadigan daromad korxonalar investitsiya kiritish, kredit olish va yirik loyihalarda ishtirok etish imkonini oshiradi [World Bank, 2021].

- Reputatsiya va tajriba. Davlat bilan ishlagan korxonalar boshqa yirik mijozlar oldida ham ishonchli hamkor sifatida qaraladi, bu esa keyingi shartnomalarni yutib olish imkoniyatini oshiradi.

Shu bilan birga, amaliyot shuni ko'rsatadiki, kichik biznes iqtisodiyotdagi korxonalar soni bo'yicha 98–99 foiz ulushga ega bo'lsa-da, davlat xaridlarining umumiy qiymatidagi ulushi pastroq. Masalan, Yevropa Ittifoqida son jihatidan davlat shartnomalarining 57 foizi kichik va o'rta korxonalar to'g'ri keladi, biroq qiymatiga ko'ra bu ulush atigi 21 foiz atrofida qolmoqda [Pianoo, 2020]. Shunga qaramay, tadqiqotlar ko'rsatmoqda: kichik biznes ishtirokining ortishi davlat xaridlarini yanada raqobatbardosh, innovatsion va diversifikatsiyalashgan tizimga aylantiradi [Crown Commercial Service, 2022].

So'nggi yillarda turli mamlakatlarda kichik biznes subyektlarining davlat xaridlarida faolligi sezilarli darajada oshgan. Bunga quyidagi omillar sabab bo'lmoqda:

Ko'plab davlatlar kichik biznesni qo'llab-quvvatlash maqsadida maxsus qonun va qoidalarni joriy etmoqda yoki mavjud tartiblarni soddalashtirmoqda. Masalan, AQSh federal hukumatida kichik biznesga kontraktlar ajratish bo'yicha yillik maqsad 23 foiz etib belgilangandi. So'nggi yillarda bu ko'rsatkich 26,5 foizga yetib, belgilangan mo'ljalidan ham oshdi [Fedscoop, 2023].

Bundan tashqari, ko'plab iqtisodiy tizimlarda “set-aside” (faqat kichik biznes uchun ajratilgan buyurtma) amaliyoti joriy etilib, yirik korxonalar hukmronligiga nisbatan muvozanat o'rnatilmoqda.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ba'zida imtiyoz va kvotalar joriy etilmasdan ham, davlat xaridlari tartib-taomillarining soddaligi va shaffofligi orqali kichik biznes ishtirokini kengaytirish mumkin [Hoekman va boshqalar, 2017; CEPR]. Ya'ni, tender siyosatining adolatli va oshkora yuritilishi o'z-o'zidan kichik tadbirkorlik subyektlariga katta imkoniyatlar yaratadi.

Davlat xaridlarini elektron platformalar orqali amalga oshirish — kichik korxonalar uchun bozorga kirishni osonlashtiradigan eng muhim omillardan biridir. E-xaridlar natijasida davlat dasturlari, hujjatlari va savdo jarayonlariga onlayn tarzda teng huquqli kirish imkoniyati yaratiladi. Masalan, Shotlandiya hukumati tomonidan joriy etilgan yagona davlat xaridlari portalida 28 mingdan ortiq kompaniya ro'yxatdan o'tgan bo'lib, ularning aksariyati kichik va o'rta biznes vakillaridir [IESE, 2019]. Elektron tizimlar, bir tomondan, xarajatlarni qisqartiradi, ikkinchi tomondan esa shaffoflikni oshiradi va kichik korxonalar duch keladigan ko'plab byurokratik to'siqlarni bartaraf etadi.

So'nggi global iqtisodiy siljishlar va pandemiya sharoitida xususiyl sektor buyurtmalari kamaygan bir davrda, davlat buyurtmalari kichik biznes uchun “xavfsiz bozor” vazifasini bajargan. Natijada bozorga yangi kichik firmalar kirib kelgan yoki mavjud kichik korxonalar o'z salohiyatini kengaytirgan. Buyuk Britaniya tajribasida 2021/22-yilda kichik bizneslarga to'langan davlat shartnomalari hajmi avvalgi yilga nisbatan 687 million funtga oshgan [Crown Commercial Service, 2022]. AQShda ham so'nggi uch yilda kichik biznes kontraktlari hajmi izchil o'smoqda [Fedscoop, 2023].

Kichik bizneslar ko'pincha quyidagi muammolarga duch keladi: axborotga cheklangan kirish, murakkab tender hujjatlari, moliyaviy resurslarning yetishmasligi, kadrlar salohiyatining pastligi hamda yirik raqobatchilar bilan teng sharoitda raqobatlasha olmaslik [ResearchGate, 2022]. Shuningdek, bank kafolatlari va garov ta'minoti kabi talablar ham ular uchun ortiqcha yuk hisoblanadi. Ko'plab mamlakatlar bunday to'siqlarni bartaraf etish maqsadida quyidagi choralarni ishlab chiqmoqda:

- Tender hujjatlarini soddalashtirish;
- Boshqaruv, moliya va huquq bo'yicha maslahatchi markazlar tashkil etish;
- Yirik kontraktlarni bo'laklarga ajratib e'lon qilish;
- Oldindan to'lov yoki tezkor to'lov siyosatini joriy etish;
- Elektron axborot bazalarini kengaytirish.

Natijada kichik korxonalar davlat buyurtmalarida ishtirok etish imkoniyatiga ega bo'lmoqda va ularning ulushi ortib bormoqda.

Kichik biznesning davlat xaridlarida ishtirokini kengaytirish aksar davlatlarda ustuvor siyosat yo'nalishiga aylangan. Misol uchun, AQShda 1953-yildan buyon faoliyat yuritayotgan Small Business Administration (SBA) kichik bizneslarni qo'llab-quvvatlashning uzviy tizimini shakllantirib kelmoqda. Federal darajada barcha davlat agentliklari xaridlarining kamida 23 foizini kichik biznesga ajratish bo'yicha maqsad belgilangan bo'lib, 2022-yilda bu ko'rsatkich 26,5 foizga yetgan, ya'ni 162,9 milliard dollar miqdorida buyurtmalar kichik kompaniyalarga to'g'ri kelgan [Fedscoop, 2023].

Yevropa Ittifoqida 2014-yildagi yangi direktivalar asosida yirik tenderlarni imkon qadar kichik lotlarga bo'lish, elektron xaridlarni joriy etish hamda KOB (kichik va o'rta biznes) ishtirokiga to'sqinlik qiluvchi byurokratik talablarni kamaytirish yo'nalishida ishlar kuchaytirilgan [IESE, 2019]. Ittifoq bo'yicha son jihatidan davlat shartnomalarining 57 foizi kichik biznesga to'g'ri kelsa-da, qiymat jihatidan bu ulush 21 foiz atrofida qolmoqda [Pianoo, 2020]. Shu sababli Yevropa Komissiyasi hali ham KOBlar ulushini oshirish siyosatini davom ettirmoqda.

Rivojlanayotgan davlatlarda ham shunga o'xshash tendensiyalar kuzatilmoqda. Masalan, Hindiston kichik biznes korxonalariga maxsus preferensiyalar joriy qilgan bo'lsa, Braziliya kichik tadbirkorlar uchun faqat shu toifa ishtirok etishi mumkin bo'lgan tenderlar tashkil qilmoqda [World Bank, 2021]. Xitoy va boshqa Osiyo davlatlarida esa mahalliy kichik ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash davlat xaridlari siyosatining ajralmas qismiga aylangan.

Ilmiy adabiyotlarda ham kichik biznesning davlat xaridlari bozoridagi o'rni chuqur o'rganilgan. Scopus bazasida chop etilgan maqolalardan ko'rinadiki, kichik korxonalar ishtiroki uchun, avvalo, tender jarayonining shaffofligi, byurokratik to'siqlarning minimalligi va moliyaviy mexanizmlarning mavjudligi muhim ahamiyatga ega [Flynn & Davis, 2017; ResearchGate]. Tadqiqotlarda, shuningdek, davlat siyosatining sifatli tartibga solinishi (yoki sifatizligi) KOBlarning tendordagi faolligini sezilarli darajada belgilab berishi ta'kidlangan [Hoekman va boshqalar, 2017; CEPR].

Kichik korxonalar ulushini oshirish maqsadida ko'plab davlatlar quyidagi mexanizmlar orqali ijobiy natijalarga erishmoqda:

1. Maxsus kvotalar va "set-aside" tizimi – ma'lum toifadagi yoki qiymati past davlat shartnomalarini faqat kichik biznes vakillari o'rtasida taqsimlash. Bu usul yirik raqobatchilarsiz tenderda qatnashish imkonini yaratadi [World Bank, 2021].

2. Tender jarayonini soddalashtirish – talablar va mezonlarni moslashtirish, hujjat topshirishni raqamlashtirish, ortiqcha malaka talablarini olib tashlash orqali kichik biznes uchun byurokratik yukni kamaytirish [Open Contracting, 2020].

3. Moliyaviy va texnik ko'mak – kafolat xatlari, oldindan va tezkor to'lovlar, konsalting xizmatlari kabi mexanizmlar kichik biznesni rag'batlantirishda muhim ahamiyatga ega [ResearchGate, 2022].

4. Monitoring va baholash – har yili kichik biznesga ajratilgan shartnomalar ulushini tahlil qilish orqali siyosatdagi kamchiliklarni aniqlash va tuzatish. Masalan, AQShda "Small Business Procurement Scorecard" orqali federal idoralar natijalari baholanadi [Fedscoop, 2023].

Ushbu mexanizmlar kompleks tarzda joriy qilinganda, kichik biznesning davlat xaridlaridagi ulushi izchil ortadi, jarayonlar yanada shaffof va samarali bo'ladi. Eng muhimi, bu iqtisodiy o'sish, bandlik va mahalliy ishlab chiqarishni rag'batlantirish orqali milliy iqtisodiyotga sezilarli foyda keltiradi [The IGC, 2021].

Kichik biznesning davlat xaridlari tizimidagi ishtiroki ortib borayotgani global miqyosda kuzatilayotgan muhim tendensiyalardan biri bo'lib, bu jarayon bir vaqtning o'zida ham davlat sektoriga, ham xususiy tadbirkorlik subyektlariga foyda keltirmoqda. Kichik korxonalar yirik va barqaror bozorga kirish orqali o'zlarining moliyaviy va institutsional salohiyatini mustahkamlashga erishmoqda. Davlat idoralari esa kengroq yetkazib beruvchilar bazasi, kuchli raqobat va tezkor yechimlar natijasida iqtisodiy samaradorlikka erishmoqda.

Ilmiy izlanishlar ham kichik biznes ishtirokining oshishi yalpi iqtisodiy o'sishga ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi [World Bank, 2021]. Shu bilan birga, davlat xaridlarining ortiqcha darajada "faqat kichik biznesga" yo'naltirilishi ayrim nojo'ya oqibatlariga, jumladan, yirik korxonalar investitsion faolligining pasayishiga olib kelishi mumkinligi ham ayrim manbalarda ta'kidlanadi. Biroq aksariyat holatlarda mutanosib va puxta o'ylangan siyosat, soddalashtirilgan tartibotlar va huquqiy muvozanat asosida kichik biznesning davlat xaridlaridagi ulushini oshirish amaliy jihatdan ijobiy natijalar berayotgani xalqaro tajriba orqali isbotlangan.

Kelajakda, davlat xaridlari jarayonlarining yanada raqamlashtirilishi, ochiqlik tamoyillarining mustahkamlanishi va ma'lumotlar tahliliga asoslangan platformalarning kengayishi natijasida kichik biznes uchun yana-da katta imkoniyatlar paydo bo'lishi kutilmoqda. Turli davlatlar o'rtasidagi tajriba almashinuvi ortib borgani sayin, bu yo'nalishda samarali mexanizmlar va huquqiy-amaliy yondashuvlar yanada rivoj topadi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, kichik biznes — katta imkoniyatlar manbai sifatida davlat xaridlari tizimining ajralmas va strategik muhim bo'g'ini bo'lib qolmoqda. Uning o'sishi iqtisodiy barqarorlik, jamiyat farovonligi va innovatsion taraqqiyotga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. X. Xidirov. Iqtisodiy islohotlar va kichik tadbirkorlikni rag'batlantirish. – T.: Iqtisodiyot, 2019. – 288 b.
2. A. Berdikulov. O'zbekistonda davlat xaridlari tizimining takomillashuvi. – T.: Fan, 2020. – 176 b.
3. R.A. Murtazayev. Tadbirkorlik faoliyatini huquqiy tartibga solish. – T.: TDYU nashriyoti, 2022. – 240 b.
4. Thai, K.V. International Handbook of Public Procurement. – Boca Raton: CRC Press, 2009. – 816 p.
5. OECD. SMEs in Public Procurement: Practices and Strategies. – Paris: OECD Publishing, 2018. – 142 p.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025-yil, may.

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
